

Az irgalmasság megnyilatkozása Jézus gyógyító tetteiben A kompozíció sajátosságai a Mt 8,1–15-ben¹

Máté evangélista három gyógyítástörténettel indítja a Jézus tetteiről szóló beszámolót az evangélium első nagy beszédegységének (Mt 5–9) második szakaszában (Mt 8–9). Ezzel hívja fel az olvasók figyelmét arra, hogy Jézus, Izrael Messiása nemcsak beszédében hatalmas, hanem tetteiben is. Az elbeszélések egyes részletének kidolgozása és a sorrendjük megválasztása azonban további szándékot sejtet. Miközben a gyógyítási esetek mindegyike, egyenként és együttesen is a Jézus rendkívüli hatalmát példázza, a három történet elbeszélése rendjén nyilvánvalóvá válik az is, ahogy Jézus a betegségben szenvedő emberhez viszonyul. Az olvasó a szakasz végén már úgy látja maga előtt a gyógyító Urat, mint akinek a hatalmához csak a szükségben lévők iránt tanúsított könyörülete mérhető. Ez a könyörülő Jézus az, aki Galileában szertejár, és a mennyek országának megjelenését hirdeti. Nem tesz különbséget ember és ember között. Készséggel orvosol minden bajt, függetlenül az egyén társadalmi, vallási vagy neme szerinti hovatartozásától.

A könyörülő Úrról festett portré meghatározó vonása Máté Jézusról szóló beszámolójának. A Mt 8,1–15 éppen ezt az alap gondolatot villantja fel elsőként az evangéliumi elbeszélések sorában, hogy egyértelművé tegye: aki hatalommal tanít Isten akaratára, és aki ezt a hatalmat kézzelfoghatóvá is teszi gyógyító tetteiben, *nos ez a Jézus, a könyörülő Úr*, Isten mennyei uralmának letéteményese az emberek között. Mindezt Máté úgy juttatja kifejezésre, hogy gondosan elkerüli, hogy a Jézus könyörülő jóindulatára konkrét fogalommal utaljon. Még ott sem él

¹ Adorjáni Zoltán tanártársamnak ajánlom barátsággal és őszinte nagyrabecsüléssel, abból az indítatásból, hogy életének egy válságos időszakában ő maga is megtapasztalta az Úr Jézus irgalmas közelségét. i. m.

a kínálkozó lehetőséggel, ahol természetes módon követhetné forrása szóhasználatát.² Inkább eltekint attól, talán azért, nehogy olvasói a Jézus irgalmasságának megnyilvánulását egyetlen konkrét egyéni gyógyítási esetre korlátozzák. E szakasznak éppen ez a fő jellegzetessége a Jézus könyörületét központba állító elbeszélő egységek között.

Jelen munkánkban a Máté szerinti történetmondásnak erre a kevésbé értékelt sajátosságára kívánjuk ráirányítani a figyelmet,³ amely megmagyarázhatja azt is, hogy miért éppen ebben a sorrendben, és miért a rá oly jellemző, általánosan megfigyelt szerkesztői változtatásokkal közli az evangélista e három gyógyítástörténetet a Jézus tetteiről szóló beszámolója elején. Célunk elérése érdekében mindenekelőtt a Máté szerinti kompozíció legjellemzőbb vonásait vesszük számba, kezdve a tágabb kontextus vizsgálatával, majd egyre szűkítve a kört, bevégezzük a munkát a Máté szerinti evangélium első három gyógyítástörténete (8,1–15) leginkább témába vágó egységeinek elemzésével.

² Vö. Mt 8,3 és Mk 1,41.

³ Amennyire a szakirodalomból megállapítható, erről a vonatkozásról csak Ryu beszél egyértelműen: „Jézus irgalmának a hangsúlyozására Máté három csodatörténetet sorakoztat fel egymás után, három szakaszban. Az első szakaszban a leprás meggyógyításánál azt illusztrálja, hogy Jézus a törvény fölé helyezkedve gyakorol kegyelmet. Jézus a törvény tiltása ellenére sem habozik megérinteni a leprást. A második szakaszban Máté megmutatja, hogy Jézus irgalma nem korlátozódik a zsidókra. Egy százados kérésére Jézus hajlandónak mutatkozott arra, hogy ő maga menjen el a pogány házába és gyógyítsa meg a szolgáját. Ez azt mutatja, hogy Jézus az etnikai határokat figyelmen kívül hagyva gyakorol kegyelmet. A harmadik szakaszban Máté azt hangsúlyozza, hogy Jézus nem várja meg, amíg kéréssel fordulnak hozzá. Ő maga kezdeményez, megérintve a Péter beteg anyósát. Ez azt mutatja, hogy Jézus rokonszenvet érez az elfelejtett és a háttérbe szorított emberek iránt, függetlenül társadalmi hovatartozásuktól. E hármassal Máté bebizonyította, hogy Jézus az irgalmas gyógyító Messiás.” Ld. Ryu, Gwan Seuk: *A Fresh Approach to the Miracle Stories in Matthew 8–9. Literary Analysis through the Literary Technique of Matthew's Three Stage Progression Presupposedly Adopted by the First Evangelist* (Dissertation). Loyola University Chicago 2012, 267 (ford. Kállay Dezső). Bruner a Mt 8 öt csodáját „az irgalom csodái”, a Mt 8,1–17 három csodáját ezzel szemben „a kívülállókra szóló csodák” névvel illeti. Ld. Bruner, F. D.: *Matthew. A Commentary*. Eerdmans, Grand Rapids, MA, 2004, 483. A szakirodalom inkább általános megállapításokat tesz arra, hogy Máté szerint a Jézus csodáiban is az ő irgalmassága jut kifejezésre. Ld. pl. Luz, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthäus* (Mt 8–17) (EKK I/2). Benzinger – Neukirchener Verlag, Zürich – Neukirchen-Vluyn 1990, 45., 65.

A Mt 8,1–17 szakasz a tágabb szövegösszefüggésben

Máté az elközelitett mennyek országaról szóló híradással indítja Jézus nyilvános munkásságának bemutatását: „Térjete meg, mert elközelitett a mennyek országa!” (Mt 4,17) Az első négy tanítvány elhívása ezt a rövid beszámolót követi. A továbbiakban arról olvasunk, hogy Jézus tanítványainak kíséretében „bejárta egész Galileát, tanított a zsinagógáikban, hirdette a mennyek országának evangéliumát, és gyógyított mindenféle betegséget és erőtlenséget a nép körében.” (Mt 4,23) A Jézus munkásságának fő vonatkozásait bemutató tömör összefoglaló programszerű bejelentésként áll a Jézus tanításáról és tetteiről szóló első beszédegység (Mt 5–9) elején.⁴ Ennek megfelelően Máté előbb Jézus tanításának legfontosabb elemeit foglalja össze a Hegyi Beszédben (Mt 5–7), majd – egyéb történetekkel is kiegészítve – Jézus gyógyító és csodatevő munkáját állítja a középpontba (Mt 8–9).⁵ A nagy egység végén, a 9,35-ben szinte szó szerint megismétli a 4,23-ból jól ismert programszerű nyilatkozatot, ezúttal a Jézus tevékenységére visszatekintő összegzéseként: „Jézus bejárta a városokat és a falvakat mind, tanított a zsinagógáikban, hirdette a mennyek országának evangéliumát, gyógyított mindenféle betegséget és erőtlenséget.” Az indító és zárógondolat azonossága – mely így inklúziót alkotva⁶ öleli körül az első nagy beszédegységet – különös nyomatékkal hívja fel a figyelmet arra, hogy Máté a *szóban és tettben* egyaránt hatalmas Jézust állítja az olvasói elé.⁷ Azt a Jézust, aki a mennyek országának szolgálatában teljes elkötelezettséget vállal népe iránt. Hiszen miközben igehirdető-tanító munkája mindenekelőtt arra irányítja rá a figyelmet, hogy milyen magatartás illik

⁴ Jézus igehirdetése (κηρῦσσειν) és tanítása (διδάσκειν) a fogalmak különbözősége ellenére sem különíthető el világosan egymástól Máté szóhasználatában. Ebből a felismerésből következik, hogy Jézus munkásságának lényege egyszerűen szólva szavaiban és tetteiben ragadható meg. Vö. Luz, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthäus* (Mt 1–7) (EKKI/1). Benzinger – Neukirchener Verlag, Zürich – Neukirchen-Vluyn 21989, 179; Twelftree, Graham H.: *Jesus the Miracle Worker: A Historical and Theological Study*. InterVarsity Press Academic, Downers Grove, Illinois 1999, 107.

⁵ Twelftree megjegyzi: Máté evangéliumában a Hegyi Beszéd uralja az első beszédegységet, s ez egyben azt is jelzi, hogy Jézus nem csodatevőként áll előttünk, aki melleleg tanít, hanem Mózeshez hasonló prófétaként, aki tanít és gyógyít is. Máté tehát a Hegyi Beszéd és a Jézus nagy tetteit összegző beszámoló kettős egységében mutatja be a Jézus szolgálatát (Twelftree, Graham H.: i. m. 103–104).

⁶ Ld. Hagner, Donald A.: *Matthew 1–13* (WBC 33a). Word Books Publisher, Dallas, Texas 1993, 195.

⁷ Ld. Hagner, Donald: i. m. 195.

az elközelitett mennyek országához, tetteiben maga a mennyek országa mutatkozik meg jelszerűen, mégis konkrét, tapasztalható formában az emberek között. A Máté etikai alapelgondolására jellemző szó és tett, szívbeli elkötelezettség és felelős magatartás, vagyis az elv és a gyakorlat, a hit és az életfolytatás teljes, töretlen egysége így alapvetően Jézus munkásságában válik megragadhatóvá; végeredményben Isten elkezdődött uralmáról és az ahhoz maradéktalanul igazodó életrendről van szó.

A Mt 8–9 szerkezete, tematikája és forrásainak feldolgozása

Szerkezet

Általános megfigyelés a szakemberek körében, hogy a Jézus tetteiről szóló egység szerkezetileg lazább, tartalmi-tematikus szempontból pedig nehezebben áttekinthető,⁸ mint a Jézus szavait egybefoglaló Hegyi Beszéd. A Jézus tetteiről szóló nagy egységbe felvett elbeszélő anyag feldolgozása bizonyos szabályosságot követ. A történetek többsége a 8–9. fejezetben csodaelbeszélés, s ezek között is kiemelkedő helyet foglalnak el a Jézus gyógyításairól és démonűzéseiről szóló történetek. A két fejezetbe Máté összesen tíz csodaelbeszélést gyűjtött össze (ha nem számítjuk ezek közé a Jézus démonűző-gyógyító tevékenységéről szóló általános összefoglalót, az ún. szummáriumot a 8,16-ban és az összegző híradást a 9,35-ben). A tíz csodaelbeszélés közül egy (a tenger lecsendesítése) az úgynevezett természeti csodák sorába tartozik, míg a többi kilenc egyéni, vagyis konkrét személyekről szóló gyógyítási eseteket felsorakoztatva állítja a középpontba a szuverén hatalommal cselekvő Jézust.

A csodatörténetek eloszlása bizonyos mértékig arányosnak mondható a szóban forgó két fejezetben, noha teljes szabályosságot aligha lehet megállapítani. Máté három csodaelbeszéléssel indítja a Jézus tetteiről szóló beszámolót, amelyhez egy szummáriumot és egy beteljesedési (reflexiós) idézetet is csatol (Mt 8,1–17). A zárszóként ható összegző híradás (9,35–38) előtt szintén három csodaelbeszéléssel számolhatunk (Mt 9,18–43), de csak abban az esetben, ha a Jairus lányának feltámasztásáról és a vérfolyásos asszony meggyógyításáról szóló szakaszt egyetlen történetként kezeljük,⁹ arra hivatkozva, hogy a két esemény elválaszt-

⁸ Ld. Hagner, Donald: i. m. 195.

⁹ Ld. Hagner, Donald: i. m. 195.

hatatlanul egybefonódik egyetlen elbeszélési folyamattá. Az így fennmaradt további három csodaelbeszélés szintén szoros egymásutánban követi egymást a 8. fejezet végén és a 9. fejezet elején (8,23 – 9,8). Közülük az első a természeti csoda, melyet egy démonúzás és egy gyógyítástörténet követ. Ezt az egységet egyfelől a Jézus követéséről szóló szakasz (8,18–22), másfelől a Máté elhívásáról és a böjt kérdéséről szóló két vitabeszéd (9,9–17) keretezi,¹⁰ ugyanakkor világosan el is határolja a nagy egységet felvezető, illetve berekesztő három-három csodaelbeszéléstől.

A háromszor hármassal elosztás alapján a következő sorrend áll előttünk: az első csoportba tartozik a leprás meggyógyítása, a kapernaumi százados szolgájának a meggyógyítása, Péter anyósának a meggyógyítása (8,1–15); a második csoportba a tenger lecsendesítése, a két gadarai megszállott meggyógyítása és a béna meggyógyítása (8,23–9,8); a harmadik csoportba előbb a két esetet egybefoglaló elbeszélés Jairus lányának feltámasztásáról és a vérfolyásos asszony meggyógyításáról, ezt követi a két vak és a megszállott süketnéma meggyógyítása (9,18–31). A csodaelbeszélések eloszlásán tájékozódva a Mt 8–9 szerkezeti váza a következő: három csodaelbeszélés kiegészítve (8,1–17); a követésről szóló szakasz (8,18–22); három csodaelbeszélés (8,23–9,8); Máté elhívása és a lakoma a vámszedőkkel és a bűnösökkel, valamint a Jézus válasza a böjtölésről (9,9–17); három csodaelbeszélés négy egyéni gyógyítási esetről (9,18–34); záradékként az összegző híradás Jézus galileai munkásságáról, mely egyben az átvezető szerepét is betölti a következő nagy beszédegységhez (9,35–38).

Tematika

Az evangélista szerkesztői-kompozíciós szándéka a 8–9. fejezetben felbukkanó témák számbavételével sem válik átláthatóbbá, mint a csodaelbeszélések elrendezésén tájékozódó rendszerezés alapján. A problémát bonyolítja, hogy Máté formailag különböző elbeszélő egységeket sorakoztat fel egymás mellett, amelyek egyazon témakörbe tartoznak. A tenger lecsendesítésének a története az előtte álló szakaszhoz kapcsolódva követéstörténetté minősül át¹¹ (8,18–27), s ez gyakorlatilag megtöri a közbülső csodaelbeszélés-sorozat (8,23–9,8) hármassal

¹⁰ Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 5.

¹¹ Schweizer, Eduard: *Das Evangelium nach Matthäus* (NTD 2). Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1981, 143.

szerkezeti egységét. De még ha a tenger lecsendesítését követő gadarénus démonúzás-történetet a követés tematikába sorolnánk is a cselekményszövés folyamatosságára hivatkozva (8,18–34), lehetetlen továbbvezetnünk a szálát, hiszen a csodaelbeszélés-sorozat harmadik tagja, a béna meggyógyításának a története (9,1–8) már a bűnbocsánat problémáját feszegeti. Mindez azt mutatja, hogy Máté a csodaelbeszélések csoportosításánál nem, vagy legalábbis nem mindig azt a célt követte, hogy azok segítségével egy-egy jól körülhatárolható témát fejtsen ki vagy mélyítsen el.

A 8,16–17 szummáriuma és a beteljesedés idézet nemcsak szerkezeti, hanem bizonyos értelemben tematikus egységbe is foglalja az első három gyógyítástörténetet; összegző, egységesítő záradékként rekeszti be a csodaelbeszélés-sorozatot, visszavetítve Máté általános értelmezői szándékát a teljes szakaszra. Meglehetősen szilárd tematikus azonosság mutatható ki a nagy egységet berekesztő gyógyítás- és démonúzás-történeteknél is, hiszen a hit fogalma, ha nem is állandó, de szembeötlő tényezőként határozza meg az egész szakaszt (9,22.28–29). E két esettől eltekintve azonban azt tapasztaljuk, hogy például a követéstéma két különböző helyen is felbukkan a cselekményszövés rendjén (8,18; 9,9).¹² Emellett a 8–9. fejezet jellegzetes motívumaként tűnik fel, hogy Jézus sorozatosan összeütközésbe kerül korának vallási és társadalmi csoportjaival¹³ (8,10; 8,19; 9,3; 9,11–13; 9,14; 9,34), illetve hogy szerkesztői megjegyzései révén Máté újra és újra ráirányítja az olvasó figyelmét a tetteiben hatalmas Úr irgalmasságának a megnyilatkozásaira is (9,13; 9,27), első alkalommal egy kizárólag ebben az evangéliumban megjelenő ószövetségi idézettel.¹⁴ Mi több, a Jézus eddigi nyilvános tevékenységét összegző és az újabb beszédegységet felvezető záradék szorosan egymás mellé rendeli a Jézus gyógyító-démonűző szolgálatát és megindultságát az elgyötört és elesett sokaság láttán (9,35–36).

Az elmondottak alapján világosan látható, hogy a 8–9. fejezetekben összegyűjtött anyag nem egységes, ezért a tagolása is problematikus marad, mivel az egyes részegységeken belül is eltérő, egymáshoz lazán vagy nehezen kapcsolható

¹² Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 5.

¹³ Ld. Hagner, Donald: i. m. 195.

¹⁴ Máté szerint Jézus a Hős 6,6-ot idézi a 9,13-ban, majd megismétli a 12,7-ben: „Irgalmasságot akarok, nem áldozatot.”

témák fonódnak össze, majd bukkannak fel újra.¹⁵ A fő tartalmi-tematikus sajátosságokat is figyelembe véve a szakirodalomban a hármastagolás a legelterjedtebb, mely mégis mindenekelőtt a csodaelbeszélések háromszor hármastagolásán tájékozódik. Nem ritka azonban a négyestagolás sem, mely egyéb szempontok mellett figyelembe veszi témák váltakozását és az arányosabb anyagelosztást is a két fejezetben, miközben kénytelen lemondani arról, hogy a közbülső csodaelbeszélés-sorozat hármastagolását megőrizze.¹⁶ A hármastagolás szerint a 8,1–17-ben a krisztológia, a 8,18–9,17-ben a tanítványság, míg a 9,18–34-ban a hit áll a középpontban.¹⁷ A négyestagolás szerint pedig a 8,1–17-ben a krisztológia, a 8,18–34-ben a tanítványság, a 9,1–17-ben a szakítás Izraellel és a 9,18–34-ben a hit.¹⁸ A hármastagolás és négyestagolás melletti állásfoglalás arra mutat, hogy mindenekelőtt a 8–9. fejezetek felvezető és záró csodaelbeszélései köré rendeződő egységeket tekinthetjük szerkezeti és tartalmi szempontból a legjobban kidolgozottak. Ugyanakkor az is világossá válik, hogy Máté, a rendszerezés iránti fogékonysága és hajlandósága mellett mégis inkább magára a történetmondás folyamatára összpontosít.¹⁹ Így bontakozik ki az elbeszélés fonalát követő olvasó előtt a Jézus alakja és az ő útja az övéi között.

Források

Jól tükrözi Máté tudatos szerkesztői tevékenységét az a mód, ahogyan a rendelkezésére álló forrásanyagot egyedi gyűjteménnyé szervezi. A 8–9. fejezetekben saját anyag csak elvétve található. Ide sorolhatjuk mindenekelőtt a jellegzetes beteljesedés idézetet (8,17), valamint az egységet berekesztő záradékot (9,35–38). Máté a legtöbb anyagot közvetlenül Márktól viszi át, a Q forrásból csak kétszer merít (8,5–13,18–22), amint az a Lukácsnál fellelhető párhuzamokból (Lk 7,1–10;

¹⁵ Luz úgy látja, hogy Máténál az egyes témák hajfonatszerűen fonódnak össze, hirtelen előtérbe kerülnek, majd ismét eltűnnek egy újabb felbukkanó téma mögött, hogy egy adott ponton ismét megjelenjenek (Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 6).

¹⁶ Luz felosztása: 8,1–17; 8,18–9,1; 9,2–17; 9,18–27 (Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 5–6).

¹⁷ Ld. Held, H. J.: *Matthäus als Interpret der Wundergeschichten*. In: Bornkamm, G. – Barth, G. – Held, H. J.: *Überlieferung und Auslegung im Matthäusevangelium* (WMANT 1). Neukirchener Verlag, Neukirchen 1965, 155–287., 236–237.

¹⁸ Ld. Burger, C.: *Jesu Taten nach Matthäus 8 und 9*. In: *Zeitschrift für Theologie und Kirche* 70 (1973), 272–287, 287; Kingsbury, J.: *Observations on the „Miracle Chapters” of Matthew 8–9*. In: *Catholic Biblical Quarterly* 40 (1978), 559–573., 568.

¹⁹ Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 6.

9,57–60) kitűnik. A harmadik csodaelbeszélés sorozat két utolsó egysége (9,27–31.32–34) Máté egyéni eljárás módjára jellemző dublett: olyan történeti egység, amelyet Máté egy a Márk anyagából átvett történet megismétléseként némi változtatással másodszor is beilleszt az evangéliumába, ezúttal figyelmen kívül hagyva a márki anyagelrendezés szerinti helyét. E szerint a Mt 9,27–31 a Mt 20,29–34 dublettjeként fogható fel,²⁰ míg a Mt 9,32–34 a Mt 12,22–24 dublettjeként.²¹

A dublettektől eltekintve Máté a márki anyag két nagyobb szakaszát (1,29–2,22; 4,35–5,43) építi be a Jézus tetteiről szóló beszámolójába. A szakaszok egységét azonban megbontja, két-két különálló részegységre tagolja (Mk 1,29–45 és 2,1–22; Mk 4,35–41 és 5,1–43), s az egyes részegységeket úgy osztja szét a 8. és 9. fejezetben, hogy az első márki szakasz első részegységét – a követésről szóló Q anyag közbevetésével – a második márki szakasz első részegysége kövesse (Mt 8,1–4.14–17 és 23–34), amelyhez aztán az első márki szakasz második részegysége, és közvetlen folytatásként a második márki szakasz második részegysége járul (Mt 9,1–17 és 18–26). Ezzel éri el, hogy a legkorábbi evangélium cselekményfűzéséhez képest egy sajátos, a márki szemlélettől teljesen eltérő elgondolás mentén alakítsa ki a Jézus hatalmas tetteit elbeszélő tartalmi egység teljes eseménysorát. Jellemző, hogy míg általában az átvett márki részegységek történeteinek sorrendjét következetesen megtartotta, a 8,1–17-be felvett első részegység anyagelrendezését teljesen átalakította. Ez a nagyon is tudatos átrendezés jelzi, hogy Máté különös gondot fordított a Jézus hatalmas tetteit elbeszélő két fejezet felvezető szakaszának a kidolgozására.

A 8,1–17 szakasz jellegzetességei

A kompozíció sajátosságai

Máté történetmondása szerint Jézus, miután elvégezte a tanítást a hegyen, azon nyomban hozzáfogott gyógyító munkájához. A helyzetleírás jól szemlélteti, hogy az újabb téma ellenére az evangélista az Úr beszédeit és tetteit összefoglaló két nagy egységet szorosan egymáshoz rendelte. Alig hangzott el a tömeg csodálattal teljes, méltató megjegyzése, mely szerint Jézus hatalommal tanít, máris útközben látjuk őt, amint leereszkedve a hegyről Kapernaum, a Genezáret-tó északi

²⁰ A Mt 20,29–34 párhuzamos igehelyei: Mk 10,46–52 és Lk 18,35–43.

²¹ A Mt 12,22–24 párhuzamos igehelyei: Mk 3,22–30 és Lk 11,14–15.

partján fekvő kis város felé veszi útját, hogy végrehajtsa hatalmas tetteit. A Mt 8,1–17 gyakorlatilag azt foglalja össze, ami a település felé vezető úton, majd a városka utcáján, végül pedig Péter anyósának a házában történt. Az események, a tanítás és a gyógyítás is egyazon nap történései, jóllehet már az est is leszáll, mire a betegek tömege Jézushoz járul.

Az események színhelye és rendje is szorosan összefügg a szereplők személyével és betegségével: a leprással a hegyről leereszkedve, a város határán kívül, a pogány századossal már lakott területen, Péter anyósával pedig a házban találkozik Jézus. Az egyéni gyógyítástörténetek felsorakoztatásánál Máté a kóresetek komolyságát is figyelembe vette. A gyógyulás-gyógyíthatóság esélyeit latolgatva arra a következtetésre jutunk, hogy a lepra számítható a legsúlyosabb betegségnek, hiszen gyógyítása a korabeli felfogás szerint felért a halottak feltámasztásával.²² Ezt követi a bénultság²³ megszüntetése, míg a láz, noha a Jézus korában a megfelelő gyógyászati ismeretek és a szakszerű kezeléshez szükséges eszközök híján halálos kimenetelű is lehetett, egyszerű légúti megfázás következtében is felléphetett.²⁴

Szintén a történetek sorrendjét követve állapíthatjuk meg, hogy Jézus mindhárom esetben a társadalom legkevésbé becsült, vagy egyenesen megvetett, kirekesztett tagjainak nyújt segítséget.²⁵ A leprás beteget tisztátalannak minősítették, kizárták Izráel kultikus közösségéből, és kitaszított, magára hagyott emberként tengette életét a társadalom peremére szorulva. A pogányt társadalmi rangja ellenére is lenézték, kerülték. Egy hithű izraelita nem léphette át egy pogány házána a küszöbét, s ha a szükség miatt mégis létezett a társadalmi kapcsolattartás valamilyen formája, különösen a befolyásosabbakkal, mint amilyen a római seeregben szolgáló százados is lehetett, a zsidóság mégis megvetéssel tekintett rájuk. Az asszonyokat pedig Izráelben hagyományosan a kultuszközösség és a

²² Ld. Loos, H. van der: *The miracles of Jesus* (SNT 8). Brill, Leiden 1965, 464–468; Gnlika, Joachim: *Das Evangelium nach Markus* (Mk 1–8,26) (EKK II/1). Benzinger – Neukirchener Verlag, Zürich – Neukirchen-Vluyn 1978, 92. Ezzel szemben Gnlika azt emeli ki, hogy a történetben nem a nehéz eset meggyógyítása, hanem a Jézus törvénykövető magatartásának a hangsúlyozása áll a középpontban a Mt 5,17–18 értelmében (Gnlika, Joachim: *Das Matthäusevangelium*. Erster Teil. Kommentar zu Kapitel 1,1–13,58. Herder, Freiburg im Breisgau 1986, 297).

²³ A szolgálta betegségéről ld. Gundry, Robert H.: *Matthew. A Commentary on His Literary and Theological Art*. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 1982, 142.

²⁴ Vö. Hagner, Donald A.: i. m. 209.

²⁵ France, R. T.: *The Gospel of Matthew* (NICNT). Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 2007, 310.

társadalom másodrangú tagjainak tekintették. Jóllehet a százados és a Péter anyósának társadalmi státusa mit sem változott a Jézus közbelépésére, rendkívüli dolog volt, hogy ő feltétel nélkül elfogadta őket.²⁶

A felsoroltak alapján jól látható, hogy Máté kiváló elbeszéléstechnikai érzékkel, ihletett módon rendezte egyetlen földrajzi és idői keretbe és fonta, egyetlen következetes cselekménysorrá a forrásaiból kiemelt, egymáshoz lazán, csupán a gyógyítás azonos témája okán kapcsolódó történetegységeket, egyúttal pontosan nyomon követve a Jézus útirányát is. Mi több, a nappali események sorába csupán a konkrét személyeket érintő, egyéni gyógyítástörténeteket vette fel, a sok beteg meggyógyításáról szóló összegző jelenetet, forrását követve²⁷ már az est beállta utáni időre helyezte. Ebben úgy látjuk Jézust magunk előtt, mint aki mindenkin készséggel segített, aki csak hozzá jött. A Hegyi Beszéd és a három gyógyítástörténet eseményeit is magában foglaló hosszú munkanapnak ezt a második, tetekre összpontosító szakaszát zárja le és értelmezi az Ézsaiástól (Ézs 53,4) vett reflexiós idézet, mely egyfelől egységes szempontot követve értékeli a történeteket, másfelől előrevetíti a Jézus útjának valódi célját és küldetésének lényegét: a mások betegségét és erőtlenségét magára vállaló, és javukat a szenvedésen és halálán át is szolgálni kész életét.²⁸ E pillanatnyi nyugvópontról indítja aztán Máté a követéstémához kapcsolódó újabb történetesorozatot.

A források felhasználása

Ez a kiváló, több nézőpontot is szerencsésen ötvözni képes kompozíció arról tanúskodik, hogy Máté éles szemmel vette észre a rendelkezésére álló forrásanyagban rejlő lehetőségeket, amelyeket aztán bámulatatos körültekintéssel hasznosította a szakasz történetegységeinek összerendezésekor. A 8,1–17 anyagának jelentős részét a Márk evangéliumából merítette (Mk 1,29–45), ezt egészítette ki egy, a Q forrásból származó gyógyítástörténettel (Lk 7,1–10). Az anyag elrendezésénél azonban egyéni módon járt el, jelentős mértékben függetlenül magától a

²⁶ France megállapítja, hogy a leprás ismét betagozódtott a társadalom normális rendjébe, és noha a testi gyógyulás mit sem változtatott a pogány százados és az asszony tényleges társadalmi megítélésén, megtapasztalhatták azt, ami egyáltalán nem volt magától értetődő, hogy Izrael Messiása elfogadta őket (vö. France, R. T.: i. m. 310).

²⁷ Vö. Mk 1,29–34.

²⁸ Luz mellett érvel, hogy az idézet alapján itt még korai a Messiás szenvedéséről beszélni (Luz, Ulrich: *Matthäus* [Mt 8–17], 19).

forrásaitól. Valójában azt mondhatjuk, hogy egyetlen kivételtől eltekintve, Máté a 8,1–17-ben minden átvett történetegységet más sorrendben és más összefüggésbe helyezve közölt, mint ahogy az a forrásaiban fellelhető. Éppen ezért talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a Mt 8–9 nagy egységén belül a 8,1–17 anyagelrendezése e tekintetben is iskolapéldája a Máté szerkesztői-kompozíciós technikájának. Amint az általában is jellemző az evangélista eljárás módjára, az átvett egységeket is szabadon alakította: átfogalmazta, lerövidítette, kiiktatta a történetmondás eleveenségét és a leírások szemléletességét biztosító apró szövegelemeket,²⁹ amelyek oly lendületessé teszik a Márk szerinti elbeszélést. Mindezt azzal a határozott céllal hajtotta végre, hogy minden figyelmet Jézusra, az ő szavára és tetteire tereljen; pontosabban fogalmazva arra, ahogyan Jézus az adott helyzetben, a szükségben lévő személyekhez viszonyul.

A Márk evangéliumából átvett anyagot (Mk 1,29–45) Máté kettéosztotta (Mk 1,29–34 és 40–45), a történetegységek sorrendjét felcserélte, és a két egység közé beiktatta a Q forrásból átvett anyagrészt (ld. Lk 7,1–10). Így Máténál a Jézus tetteiről szóló nagy fejezetet a márki egység zárószakasza, a leprás meggyógyításának a története vezeti fel, míg a Márk szerinti eseménysorozat nyitójelenete, a Péter anyósáról szóló egység és az azt követő szummárium a Q anyag után az utolsó helyre kerül. A márki sorból kimaradt viszont a szummárium és a leprás meggyógyítása közé ékelt rövid jelenet a következő reggel történéséről és a Jézus galileai munkásságáról szóló rövid, általánosító megjegyzés (Mk 1,35–39). E változtatásokkal Máté a Jézus tetteinek más vonatkozását állította az érdeklődés középpontjába.

Márk szerint Jézus a kapernaumi zsinagógában lép először a nyilvánosság elé, a jelenlévők pedig ámulattal tapasztalják meg a szavában és tettében megnyilvánuló rendkívüli hatalmát. Az 1,27 mély csodálatról tanúskodó értelmező megállapítása az új tanításról és a tisztátalan lelkeket is megfélemezni képes hatalomról³⁰ jó kiindulópontot kínál a Márk szerinti elbeszélés további menetéhez. A Jézus kíséretében lévő és közvetlen köréhez tartozó négy tanítvány bizalommal fordul hozzá Péter lázasan fekvő anyósa érdekében, s a bizalomra Jézus pozitívan válaszol. Majd miután híre megy nemcsak ennek az esetnek, hanem általában a

²⁹ Gnilka megjegyzi: Máté lerövidíti az expozíciót és a gyógyítástörténetet, törli a Jézus érzelmére és a meggyógyult reakcióját vonatkozó megjegyzést (Gnilka, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 295).

³⁰ Gnilka, Joachim: *Das Evangelium nach Markus*, 82.

Jézus gyógyító és démonűző munkájának Galilea-szerte a tömegek között, indokoltan látszik, hogy a súlyos betegségben szenvedő leprás is rábizza magát a Jézus jóindulatára.³¹

Ehhez képest Máté a Jézus szavában megmutatkozó hatalom kinyilvánítását követően a legsúlyosabb kóresettel indítja a Jézus tetteiről szóló beszámolót, mely szerint egy addig ismeretlen, de rendkívüli bizalommal közeledő ember egészségét állítja helyre. Ezzel a módosítással az evangélista mindenekelőtt a Jézus tettekben is megnyilvánuló különleges hatalmára irányítja a figyelmet, helyesebben arra, hogy ő, aki hatalommal tanít, él is ezzel a hatalommal az ember a javára, a népe között.³² Szavában és tettében a mennyek országának erői hatnak jótékonyan. Ezt követően valamennyi gyógyítástörténet egyben arra is szolgál, hogy a Jézus rendkívüli hatalmát hangsúlyozza. De nemcsak azt. Hiszen az események rendje alapján világos, hogy a legnehezebb gyógyítási eset után Máténál egyre „könnyebbek” következnek. E szerint Máté nem azzal kívánja ámulatba ejteni az olvasót, hogy Jézus egyre komolyabb egészségi problémákat is képes erőfeszítés nélkül, egyetlen szóval vagy érintéssel orvosolni. Épp ellenkezőleg. A nehézségi skálán visszafelé halad, a legsúlyosabbtól a már-már banális felé, s ezzel szinte „elerőtleníti” a nyitójelenet által elért hatást a következő, egyre kevésbé súlyos esetek felsorakoztatásával. A gondolatvezetés logikája szemlátomást nem ugyanaz, mint a Márk evangéliuma esetében. Éppen ezért mindenekelőtt arról kell számot adnunk, hogy mi indokolja valójában a történetek sorrendjének éppen ezt, a csak Máténál fellelhető elrendezését.³³

A pogány százados esetéről szóló beszámoló a Q forrásból származik. Általános vélemény, hogy a Lukács szerinti változat állhat közelebb a beszédgyűjteményhez. A történet ott is minden bizonnyal a Mezei Prédikációhoz kapcsolódott. Máténál mind a betagolás, mind az eseményről szóló híradás erősen eltér a változattól. Lukács szerint a százados zsidó barátai járnak közben Jézusnál a szolgálta érdekében, ő maga a pogány emberrel nem találkozik, az eszmecserét

³¹ Gnllka, Joachim: *Das Evangelium nach Markus*, 90.

³² A magyarázók többsége azt emeli ki a jelenetből, hogy Jézus, Izrael hatalmas Messiása az ő népe körében kezdte el munkáját. Ld. különösen Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 19.

³³ Lukács evangéliuma kevés módosítással a Márk szerinti sorrendet követi, jóllehet az apróbb változtatások a márki szövegben, a közbeiktatott jelenetek és a megváltozott nagyobb szövegkörnyezet mégis átfomálják az elbeszéléssorozat gondolatirányát. Ld. Bovon, Francois: *Das Evangelium nach Lukas* (Lk 1,1–9,50) (EKK III/1). Patmos Verlag, Düsseldorf²2012, 346–347.

a megbízottak bonyolítják le a felek között. Mindkét elbeszélésben ugyanaz az alapvető szándék jut kifejezésre, a százados rendkívüli hitének a felmutatása, mely szerint a Jézus hatalma olyan csodálatos, hogy egyetlen parancsszavával távolról is elűzheti a betegséget.³⁴ Mindezeket figyelembe véve talán nem túlzás arra következtetni, hogy Máté a személyes találkozás mozzanatát bizonyos értelemben legalább olyan fontosnak tartotta, mint a pogány ember hitének a hangoztatását, amelyet a jelenet gyökeres átalakítása ellenére is sikeresen kiemel.

A Péter anyósa meggyógyításáról szóló történetben a személyes jelleg már olyan erős, hogy Máté mindent és mindenkit „eltávolít” a jelenetből, ami és aki elvonhatná a figyelmet e rendkívüli találkozásról. A felek között egyetlen szó sem esik. Nincs közbenjáró kérés, sőt egyáltalán nem hangzik el kérés, Jézus saját indíttatásból cselekszik,³⁵ s a már meggyógyult asszony ajkát sem hagyja el egyetlen szó sem. Az Újszövetség legrövidebb gyógyítástörténetét Máté annyira lerövidíti, hogy csak a szereplők mozdulatai, gesztusai észlelhetők. Bizonyos, hogy ez a történet az, amelyre nem vonatkoztatható a Máté csodaelbeszéléseiről kialakult általános kutatói vélemény, mely szerint az evangélista a forrásaiból merített csodatörténetekből minden részletet elhagy, hogy a figyelem kizárólag a Jézus szavára összpontosuljon.³⁶ Nem, itt nem a Jézus szava, hanem Jézus maga, az ő magatartása, viszonyulása uralja az egész történetet, az utolsó mozzanat kivételével, amelyben már a Péter anyósát látjuk, miközben gyógyultan Jézusnak szolgál. Mindezek figyelembevételével itt az ideje annak, hogy e jellegzetes vonatkozásokat alaposabban is szemügyre vegyük anélkül, hogy a gyógyítástörténetek minden részletének egyenlő figyelmet szentelnénk.

Három gyógyítástörténet (Mt 8,1–15)

A leprás

Amikor Jézus leereszkedett a hegyről, egy leprás beteg lépett oda hozzá, és térdre borult előtte. E pillanattól fogva nincs további szerepe a jelenetben az őt kísérő tömegnek. A sokaság említése Jézus rendkívüli hatására irányítja a figyel-

³⁴ Vö. Mt 8,8b: „...csak egy szót szólj, és meggyógyul a szolgám” és Lk 7,7b: „...csak szólj, és meggyógyul a szolgám.”

³⁵ Ld. Hagner, Donald A.: i. m. 209.

³⁶ Gundry, Robert H.: *Matthew. A Commentary on his Literary and Theological Art*. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 1982, 137.

met; jelenlétük tanúsítja, hogy ámulattal csüngtek rajta.³⁷ A bajban lévő tehát azt a Jézust szólította meg, akinek a szavában megmutatkozó hatalma emberek sokaságát mozgósította. A gesztus, a térdre borulás³⁸ elismerést és alázatot fejez ki egyszerre. A megszólítás, „Uram!”, különös erővel hat,³⁹ jóval többet jelent a szokványos udvariassági formánál. Máténál első ízben az ítéletre érkező Jézust⁴⁰ szólítják meg így azok, akik Úrnak ismerték, és Úrként is hirdették őt, sok hatalmas tettet is véghezvittek az ő nevében, de mégsem éltek mennyei Atyjának akarata szerint (Mt 7,21–22). A leprás Jézushoz intézett kérése a szavak szintjén mondja el ugyanazt, amit a gesztus és a megszólítás már kifejezésre juttatott: „Ha akarod, megtisztíthatasz.” Az összetett mondat második tagjába foglalt rövid nyilatkozat Jézus korlátlan hatalmát hangsúlyozza. Ha Jézus úgy akarja, semmi sem állhat a gyógyulás útjába. A lehetőség felől a betegnek nincs kétsége. A feltétel adott, a dolgok kimenetele az Úr jótetszésén múlik.

A szakemberek többsége előszeretettel emeli ki, hogy a Máté szerinti leírás különös jelentőséget tulajdonít a Jézus szuverenitása elismerésének: „Ha akard...” Ő valóban az az Úr, aki úgy cselekszik, amint neki tetszik. Ebben senki és semmi nem befolyásolhatja. Akaratának kinyilvánításában teljesen független az ember személyétől, a körülményektől, az iránta támasztott elvárásoktól. Nem szelíd befolyás vagy durva kényszer hatására cselekszik. E megállapításnak óriási jelentősége van az adott helyzet megértésére nézve. Mert ha Jézus valóban gyógyít, akkor a gyógyító tettet nem a leprás személye, elesett állapota vagy az alázatos kérés motiválja. A gyógyítás aktusában kizárólag Jézus maga nyilatkozik meg.

³⁷ Igazat adunk Hagnernek, aki szerint Máté a „követés” (ἀκολουθεῖν) kifejezéssel valószínűleg a Jézus hatalmas beszédén ámuló tömeg természetes reakcióját írja le, és nem tekinti valamennyit a Jézus tanítványának (vö. Hagner, D. A.: i. m. 198). Másképp vélekedik Luz, aki szerint Máté a „követés” fogalmával itt már a potenciális egyházat jelöli (Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 9).

³⁸ Helyesen állapítja meg Hagner, hogy a térdre borulás a fokozott tisztelet és hódolat jele, és nem feltétlenül szükséges behallanunk a vallási imádat jelentéstartalmát (Hagner, D. A.: i. m. 198). Imádatként értelmezik: Gundry, Robert H.: i. m. 139; Bruner, Frederick Dale: i. m. 498; különösen Blomberg, Craig L.: *Matthew* (NAC 22). Broadman Press, Nashville, Tennessee 1992, 138. Utóbbi vélekedés Grundmann hatására alakulhatott ki, aki a leprás gesztusai és a megszólítás alapján úgy gondolja, hogy Jézus új kultikus centrumként tűnik fel, átvéve a templom szerepét (vö. Hagner, D. A.: i. m. 198.).

³⁹ Gnillka szerint a megszólítás a térdre borulás gesztusával együtt az imakérés erejével hat (Gnillka, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 295–296).

⁴⁰ Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 9.

De itt és most nem a hatalma a kérdéses, hiszen ahhoz nem fér kétség, hanem az a szándék, amiért ő élne is a neki adott rendkívüli hatalommal. A leprás ember bizalma ezért még beszédesebb, hiszen ő minden tekintetben kész ráhagyatkozni a Jézus szuverén akarására.

Jézus válasza a beteg közeledésének pontos mása a Máté szerinti elbeszélésben: gesztus és szó szoros egysége. „Jézus kinyújtotta a kezét, megérintette őt, és azt mondta: Akarom. Tisztulj meg!” (8,3) A leprás megérintése nem szükségszerűen azt jelzi, hogy Jézus itt tudatosan szembeszegül a Törvénnyel.⁴¹ A történet nem ad okot arra, hogy úgy lássuk őt magunk előtt, mint aki nemcsak tanításában, hanem tetteiben is bírálja, sőt felülírja a Tóra egyes rendelkezéseit.⁴² E gondolatnak bizonyosan ellentmond az a további mozzanat, hogy Jézus a gyógyultat azon nyomban a paphoz irányítja. Izráelben ő az a hivatalos személy, aki jogszerűen megállapíthatja és tanúsíthatja is a gyógyulást, hiszen a történet az egyszerű közlésen kívül nem szentel figyelmet a tünetmentessé válás bemutatásának. Így aztán a gyógyulás ténye végső soron magáról Jézusról tanúskodik Izráel hivatalosságai előtt.

Az érintés egyfelől jól illik egy gyógyítástörténethez,⁴³ másfelől pedig érdemes fontolóra venni azt a vélekedést is, hogy a gyógyító erő éppen az érintéssel árad át a betegbe.⁴⁴ Ez a felvetés különösen a pogány százados esetének a fényében nyerhet további értelmet, amikor Jézus távolról gyógyít. Az azonban kétségtelen, hogy Jézus az érintéssel már a szó kimondása előtt elsődleges pozitív válasz ad a beteg kérésére. A Jézus szava ezt a feltevést látszik igazolni. A kérés így hangzott: „...ha akarod, megtisztíthatasz,” a Jézus válasza pedig ennek tükörképe: „Akarom. Tisztulj meg!” A válasz jelzi, hogy a kérésben felvetett alapgondolat helyes: a megtisztulás egyetlen feltétele a Jézus akarata. Különös, hogy a magyarázók a kérés és válasz értelmezésénél annyira a Jézus hatalmára összpontosítanak, hogy gyakorlatilag egyenlőségjelet tesznek a hatalom és az akarat között. Mintha a Jézus szájából elhangzó „akarom” csupán a hatalma kinyilvánításának az akarására vonatkozna,⁴⁵ vagyis arra, hogy Jézus igenis gyakorolni akarja a hatalmát, mely így

⁴¹ Ld. a 3Móz 14 rendelkezéseit a poklos ember megtisztulásával kapcsolatos eljárásról.

⁴² Vö. a 3., 4. és az 5. antitézissel: Mt 5,31–32. 33–37. 38–42.

⁴³ Ld. Gnilka, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 296.

⁴⁴ Ld. Gnilka, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 296.

⁴⁵ Ld. Gnilka, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 296; Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 19; Gundry, Robert H.: i. m. 139; Blomberg, Craig L.: i. m. 138.

a leprás megtisztulása folytán bebizonyosodik. Holott valójában Jézus kétséget kizáróan a leprás megtisztulását akarja a hozzá intézett kérdésnek megfelelően.

E merev megatartásnak a háttérben egyfelől az a felismerés állhat, hogy Máté rend szerint minden csodatörténetet lerövidíti és átdolgoz, hogy a figyelmet teljesen Jézusra terelje. Ez utóbbi észrevétel természetesen helytálló. Az „akárom” valóban Jézus autoritását és szuverenitását emeli ki, a gyógyulás pedig az ő tényleges hatalmát bizonyítja. Ez viszont mégis csak az egyik oldal. Másfelől a jelenet tartalmi töltetének leszűkítésére további érvként szokás felhozni azt az észrevételt, mely szerint Máté szándéka az, hogy a csodaelbeszélések leegyszerűsítésével elleplezze a Jézus érzelmeit. Jelen esetben arról van szó, hogy az evangélista elhagyja a márki anyagból a Jézus könyörületes magatartására vonatkozó megjegyzést: „Jézus *megszánta*,⁴⁶ kezét kinyújtva megérintette, és így szólt hozzá: Akarom, tisztulj meg!” (Mk 1,41) Amennyiben tehát Máté nem szentel figyelmet e mozzanatnak, a történet egyetlen hangsúlyos gondolata a Jézus szuverén hatalmának az igazolása marad – hangzik az érvelés.

Nem árt azonban különbséget tennünk két dolog között. Máténál valóban hiányzik a Jézus könyörületére vonatkozó megjegyzés, ennek viszont más oka is lehet annál, minthogy ő kizárólag az Úr szuverén hatalmát kívánja hangsúlyozni. Utaltunk már arra, hogy a rendelkezésre álló hagyományanyag összeállításánál Márk egészen más gondolatirányt követ. Nála a Jézus könyörületes magatartásának a kiemelése szemlátomást sikeresen készíti elő a bűnbocsánatról szóló szakaszt a béna meggyógyítása történetében. Máté viszont más irányt követ, hiszen három gyógyítástörténetet foglalt egy keretbe. Amennyiben úgy ítélte meg, hogy a Jézus könyörületes magatartásáról árulkodó megjegyzésnek nincs helye a leprás történetében, annak oka az is lehetett, hogy nem kívánta e sajátosságot kizárólag egyetlen esetre korlátozni. De az sem kizárt, hogy nem állt szándékában úgy ábrázolni Jézust, mint aki pillanatnyi megindultság hatására, érzelmi alapon cselekszik. Máténál a Jézus tette nem alkalmi érzelemmegnyilvánulás, hanem jól átgondolt, tudatos, határozott tett. Ha viszont ez a megállapítás valamennyire is

⁴⁶ Gnilka, élve a szöveg-hagyomány bizonytalansága adta lehetőséggel (D a ff^o r ὀργισθεῖς-t olvas a συναγγισθεῖς helyett), arra hivatkozva, hogy az ὀργισθεῖς jobban illik Jézusnak a gyógyulás híresztelését tiltó kemény reakcióhoz (ἐμβριμάομαι), irgalom helyett a Jézus haragjáról beszél a leprás történetében (Gnilka, Joachim: *Das Evangelium nach Markus*, 92; Gnilka, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 295). Ezt a lehetőséget szintén fontolóra veszi Gundry, Robert H.: i. m. 139.

helytálló, akkor Máténál tényleg minden figyelem a Jézus akaratára, még hozzá a gyógyulást nagyon is tudatosan és határozottan, személyének teljes súlyával igentő akaratára összpontosul, pontosan a leprás kérésének megfelelően. Akkor a gyógyítás Jézusnál valóban nem alkalmi érzelmi megnyilvánulás, egy a körülmények hatására változó kedélyállapot következménye, mely megindul az emberi nyomorúság láttán, hanem az ő küldetésének a szerves része az ő tulajdon akaratának megfelelően, amelyet következetesen képvisel és hatalommal érvényesít.

E megszorító megjegyzések figyelembevételével azonban a történet mégiscsak a Jézus könyörületéről árulkodik. Ennél találóbba kifejezést a Jézus gyógyulást igentő akaratának a magyarázatára keresve sem találhatnánk Máténál, hiszen már a Mt 8–9 nagy egységen belül is két alkalommal használja a könyörület fogalmát (9,13.27: ἔλεος, ἐλέησον), s a nagy egységet lezáró összefoglalóban ezzel jellemzi Jézus galileai szolgálatát kísérő tapasztalat érzelmi-motivációs aspektusát (9,36: ἐσπλαγγίσθη), melynek következménye a tanítványok kiküldése. Az pedig külön beszédes, ahogy Jézus két vak kérésére reagál a Mt 8–9 szakaszt záró csodaelbeszélés sorozatának második történetegységében. Ellentétben a leprás kérésével a vakok a Jézus könyörületére apellálnak, mire Jézus az ő hatalmába vetett hitet kéri számon tőlük: „Könyörülj rajtunk, Dávid Fia! ... Jézus pedig megkérdezte tőlük: Hiszitek-e, hogy meg tudom ezt tenni?” (Mt 9,27b–28) Máté szemmel láthatóan kényesen vigyáz arra, hogy megőrizze a Jézus hatalma és könyörülő akarata közti egyensúlyt. Ő, aki korlátlan hatalommal cselekszik, élethivatásának tekinti a minden embert egyformán szerető mennyei Atya üdvteremtő jóságának a kinyilvánítását.

A százados

Amint Jézus beérkezett Kapernaumba egy pogány ember, a római sereg századosa⁴⁷ lépett oda hozzá, és kérte őt: „Uram, a szolgám bénán fekszik otthon, és

⁴⁷ Római centurióként érti Schweizer, Eduard: i. m. 138; Hagner, Donald A.: i. m. 203; France, R. T.: i. m. 314; Gundry, Robert H.: i. m. 141; Bruner, Frederick Dale: i. m. 502; Blomberg, Craig L.: i. m. 140. Heródes Antipás segédcsapatainak egyik szír (vagy germán) származású századosára gondol Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 14; Gnlika, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 300–301. Palesztina katonai helyzetéről a Jézus korában lásd Schürer, Emil: *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ*. Vol. I. Bloomsbury – T&T Clark, London – New York 2014, 362–367. Az itt említett ἑκατοντάρχης-ra vonatkoztatva lásd Sherwin-White, A. N.: *Roman Society and Roman Law in the New Testament*. Oxford University Press, Oxford 1963, 123–124.

szörnyű kínjai vannak.” Máté, Lukáccsal ellentétben közvetlen találkozásként írja le a jelenetet, s ezzel máris Jézusra tereli a figyelmet.⁴⁸ Lukács szerint a helyi zsidó közösség előljárói járnak közben Jézusnál a százados ügyében, mivel ez a pogány jóindulattal viseltetett a zsidóság iránt. Tanúságtételükből kiderül, hogy a százados istenfélőnek tekintették, olyan nem zsidónak, aki származása és neveltetése ellenére őszintén érdeklődik a monoteista zsidó vallás iránt, sőt komoly áldozatvállalásra is hajlandó rokonszenvének kimutatására, hiszen zsinagógát építtetett Kapernaumban. Ezért úgy tartják, hogy Jézus illendőségből, a százados nagylelkűségének viszonzásaként, a zsidó közösség képviselőjében megtehetné, hogy teljesíti az ember kérését. Ezzel szemben a Máté beszámolója csak a tényekre szorítkozik, egy pogány ember bátor, elszánt, bizalomteljes közeledésére, akinek nincs mire hivatkoznia Jézus előtt. Itt csak a kérelmező van egymaga, a maga idegenségével, ugyanakkor a maga gondjával a szolgája⁴⁹ súlyos állapota miatt, és természetesen Jézus. Ezért az ő találkozásukra, a köztük lezajló párbeszédre úgy kell tekintenünk, mint a történet kiemelkedő mozzanatára.

Az említett szerkesztői beavatkozás folytán a találkozás leírása rendkívül egyszerű, de annál beszédesebb. Az elbeszélő szerepét felvállalva Máté maga emeli ki, hogy a százados sürgetve-kérlelve (παρκαλῶν)⁵⁰ szólt Jézushoz, s e megjegyzésre máris a pogány rövid, egyszerű mondata következik. Az előzetes megjegyzés hiánypótló mozzanatként hívja fel a figyelmet az írásban rögzített szóból szükségszerűen elmaradó nonverbális kommunikációs mozzanatokra, amelyek a beszélő indítékáról, szándékáról, érzelmi megnyilvánulásairól árulkodnak. A szó ugyanis, amely a százados szájából elhangzott, csak képletesen nevezhető kérésnek, valójában nem az, mai szövegformájában inkább tájékoztatásnak tekinthető, mivel a megszólítás kivételével kizárólag egy adott helyzet ismeretére vonatkozó adatokat közöl: „Uram, a szolgám bénán fekszik otthon, és szörnyű kínjai

⁴⁸ Ld. Hagner, i. m. 202.

⁴⁹ Egyes magyarázók a *παῖς* kifejezést *gyermeknek* fordítják, többnyire a Jn 4,46–54, a királyi tisztviselő fia meggyógyításának történetével való párhuzam miatt (vö. Schweizer, Eduard: i. m. 137; Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 14). Noha mindkét jelentés lehetséges, a Lukáccsal való párhuzam és egyéb megfontolások okán kézenfekvőbb a százados egyik kedves *szolgájára* gondolnunk (így többek között: Gnlika, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 301; France, R. T.: i. m. 316.).

⁵⁰ *παρκαλέω*: magához szólít; segítségül hív; felszólít, buzdít; sürget; int, kér, lelkére beszél; kedvesen beszél valakivel; jó szava van valakihez. A Lk 7,4-gyel kapcsolatban: kéréssel, felszólít; valamilyen kérdésben (ügyben) megkeres. Ld. Varga Zsigmond J.: *Görög–Magyar szótár az Újszövetség irataihoz*. Kálvin János Kiadó, Budapest 1996.

vannak.” A mondat úgy hangzik, mint amikor egy katona tesz jelentést a felettesének olyan ügyben, amelyben neki nincs rendelkezési jogköre. Folytatásként talán mégis elfogadhatóan hangoznék a gyógyításra vonatkozó konkrét kérés – Jöjj, és gyógyítsd meg! –, az azonban elmarad. Hogy miért, az a történet további mozzanatai alapján magyarázható.

Jézus a „jelentésre” azonnal válaszol, mint aki a helyzet ismeretében, jogával (hatalmával!) élve, rangjának megfelelően maga intézkedik a további tennivalókról: „Én elmegyek, és meggyógyítom.” Jézus helyesen érti a mondatot, burkolt felszólításként arra, hogy ő, aki tehet az ügyben, tegyen is a legjobb belátása szerint. Ő pedig a gyógyítás mellett foglal állást, és indulásra kész. Szükségtelen e szavakban bármit is feltételezni, ami ne lenne összeegyeztethető a Jézus szándékával, vagy azzal, ahogy Máté alapján eddig megismertük őt.

A legfőbb kifogás szakértői körökben az itt szóba hozott klasszikus értelmezéssel szemben az, hogy a Jézus készségét kifejező mondat hangsúlyos ἐγώ-val kezdődik. A Máté korában beszélt görög nyelv természetének megfelelően a mondat elején álló hangsúlyos egyes szám első személyű személyes névmás szükségtelen, sőt zavaró egy kijelentő mondatban, hiszen az igei állítmány személyragja pontosan utal a cselekvés alanyára: „Elmegyek és meggyógyítom.” Ezért a mondatot kérdésként kell érteni⁵¹ – hangzik az érvelés –, melyben az ἐγώ fontos szerepet tölt be: kifejezi a megszólított megütközését, kétkedő hitetlenkedését egy képtelennek ítélt felvetés miatt: „Én menjek el, és gyógyítsam meg?” „Te azt kéred tőlem, hogy én magam menjek el, és gyógyítsam meg?” Úgy hangzik, mint amikor valaki elképed az őt ért méltatlanság hallatán. Mivel azonban ez a magatartás nehezen illeszthető bele abba a képbe, amelyet Máténál a korábbi gyógyítási eset és a Hegyi Beszéd alapján alkottunk Jézusról, a magyarázat nem várhat magára: az evangélista úgy ábrázolja Jézust – mondják –, mint aki messiási hatalmát kizárólag a saját népe körében kívánja gyakorolni. Ezért gyógyította meg a leprást készségesen. Erről tanúskodik a tanítványoknak adott későbbi utasítása: „Pogányokhoz vezető útra ne térjeteK, samaritánusok városába ne menjeteK be, inkább menjeteK Izráel házának elveszett juhaihoz!” (Mt 10,5b–6) Erre következethetünk a kánaáni asszony esetéből is, akit Jézus előbb szintén keményen

⁵¹ Ld. Gnllka, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 301; Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 14; France, R. T.: i. m. 314; Hagner, Donald A.: i. m. 204.

elutasít: „Nem jó elvenni a gyermekek kenyerét, és odadobni a kutyáknak.”⁵² (Mt 15,26) Máté e történet mintájára alakíthatta át a századosról szóló elbeszélést – hangzik el magyarázatként.⁵³ Jézus ezért először itt is elutasítja a pogányt, majd látva meghökkenő elszántságát (hitét!) távolról gyógyít. Ezt a mintát alkalmazva az evangélista ki tudta domborítani a százados rendkívüli hitét is – hangzik az érvelés –, hiszen az elutasítás ellenére mondta ki mégis bátran: „Uram, nem vagyok méltó arra, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak egy szót szólj, és meggyógyul a szolgálóm.” (Mt 8,8) Elismerte méltatlanságát Izráel Messiása előtt, de nem hátrált, áthidaló megoldást kínált, mivel meg volt győződve arról, hogy Jézus valóban képes és fog is segíteni. Ez a hit győzte meg tehát Jézust, ezért gyógyította meg a beteget. A százados olyan példás magatartást tanúsított Jézus szerint, mely előre vetíti a pogányok jövőbeli készséges engedelmességét, és intő jelül szolgálhat az őt elutasító zsidó kortársak előtt, akik a pogányokkal ellentétben a mennyek országában való részesedés helyett elveszik hitetlenségük jutalmát (8,11–12).

Természetesen ennek az elgondolásnak a háttérében egy alapvető meggyőződés húzódik meg. A lényege az, hogy Máté Jézust következetesen Izráel hatalmas Messiásaként kívánja bemutatni, aki hithű zsidóként él, és tiszteletben tartja a törvény rendelkezéseit, mindenekelőtt pedig a saját népe iránt elkötelezett, s ebbéli elkötelezettség miatt Máté csakis az említett két esetben, a kananeai asszony és a százados történetében mutatja be őt úgy, mint aki rendkívüli helyzetben mégis hajlandó engedményt tenni a pogányoknak.⁵⁴ Kár, hogy ez a Jézus, akit a kutatók egy része itt felismerni vél, ideig-óráig mégis másmilyennek látszik, mint a Hegyi Beszéd irgalmas Ura, aki a szeretet korlátlan parancsára okítva (Mt 5,43–48; 7,12) hirdeti ki a mennyei Atya minden emberre kiterjedő jóakarátát (Mt 5,45).

A felhozott ellenvetések azonban korántsem meggyőzőek. A klasszikus értelmezés irányát követve nem áll be feszültség a Jézus szava és tette között, ellenkezőleg, a szolga meggyógyítása beszédes példájává lesz a megfelelő tetteket sürgető szeretetről szóló tanításnak. A mondat elején álló nyomatékos *ἐγώ* nyelvi sajátosságát taglalva éppen a hagyományos értelmezés ellenzői kínálnak észszerű

⁵² A kánaáni asszony történetében nem az elutasító szó, hanem Jézus hallgatása jelzi a helyzetet. Jézus nem is közvetlenül az asszonynak mondja a fent idézett szavakat, hanem a tanítványoknak.

⁵³ Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 12, 1. jegyzet.

⁵⁴ Vö. Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 16; France, R. T.: i. m. 314.

megoldást a kijelentő mondat szerkezetére.⁵⁵ A hangsúlyos ἐγώ és a személyrag együttállása még inkább kiemeli a cselekvő alany aktív részvételét a cselekvési folyamatban. Nem a cselekvés végrehajtása, hanem a cselekvő, a végrehajtó, az ő tulajdon személye kerül előtérbe. A Jézus szava e szerint így hangzik: „Ἐν magam megyek el és meggyógyítom.”⁵⁶ Az „Ἐν elmegyek és meggyógyítom” változathoz képest ez nemcsak önzetlen jóakaratot, önkéntes felajánlkozást, hanem fokozott buzgóságot, azonnali tettekrekeszséget sejtet. Mintha Jézus máris feledtetni akarná a szolgáló nyomorult állapota miatt érzett aggodalmat, amelynek csak éppen most adott hangot az előtte szóló. „Nincs baj, én magam megyek el, a helyzet megoldódik!”

A görög nyelv sajátossága azonban nem követeli meg, hogy a mondat elején álló ἐγώ-t szükségszerűen az „én magam” nyomatékosító szókapcsolattal adjuk vissza.⁵⁷ Az „én elmegyek és meggyógyítom” szerkezet tökéletesen tükrözi a rövidre sikerült beszélgetés lényegét. Mivel a százados „kérese” valójában egyszerű közlés, helyzetismertetés, tapogatózó, tudakozódó jellege van. Nem kényszeríti a megszólítottat arra, hogy határozott igennel vagy nemmel válaszoljon, hanem egy semlegesnek tűnő pozícióba helyezkedve kívánja megsejteni a szándékát, mielőtt tovább folytatná a beszélgetést. Óvatos közeledés ez egy olyan személyhez, akinek a kérelmező képtelen pontosan felmérni, előre kiszámítani a reakcióját az általános viszonyok vagy az éppen adott körülmények sajátossága miatt. Ajánlatosabb tehát tágabb teret biztosítani a válaszlehetőségeknek. Ez a helyzetfelmérés megfelelően jellemzi a pogány százados és a Jézus közötti találkozásban rejlő feszültséget, ha figyelembe vesszük, hogy milyen határozottan válaszol Jézus e tapogatózó megnyilatkozásra. A százados gyors válaszában pedig igenlés és háritás van egyszerre. A szolgáló gyógyulását természetesen nagyon is akarja, hiszen ezért fordult Jézushoz. Ugyanakkor nem szeretné kellemetlen helyzetbe hozni azt, aki ilyen készségesen viszonyul hozzá, felvállalva, hogy a zsidóság körében

⁵⁵ Ld. különösképpen France, R. T.: i. m. 317.

⁵⁶ Hitetlenkedő, provokatív kérdésként érti Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 14; Elutasító kérdésnek tekinti Gnilka, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 301; France, R. T.: i. m. 317. Hagner spekulációnak nevezi és erőltetettnek tekinti ezt az értelmezést, és felsorol még néhány prominens személyiséget a képviselői közül: Zahn; Bultmann, Lohmeyer, Klostermann, Jeremias, Bornkamm, Davies és Allison (Hagner, Donald A.: i. m. 204).

⁵⁷ Hoffmann, Ernst G. – Siebenthal, Heinrich v.: *Griechische Grammatik zum Neuen Testament*. Immanuel Verlag, Riehn, 1990, 195, § 139a 1.b. Kijelentő mondatként, az ἐγώ különösebb hangsúlyozása nélkül adja vissza a Jézus szavát Schweizer, Eduard: i. m. 136; Hagner, Donald A.: i. m. 204; Gundry, Robert H.: i. m. 142; Bruner, Frederick Dale: i. m. 503; Blomberg, Craig L.: i. m. 140.

oly nagyra értékelt kultikus tisztasági előírásokat figyelmen kívül hagyva, ő maga megy el a százados hajlékába.

A százados meglepő válaszána ez lehet a fő indítéka: „Uram, nem vagyok méltó arra, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak egy szót szólj, és meggyógyul a szolgálóm.” A katonai parancs erejét jól ismerő ember – Jézust kímélve – kész rábízni ügyét az „Úr” egyetlen szavára. Hiszen a parancs ereje nem attól függ, hogy hol hangzik el, hanem attól, aki azt kiadja. Ha pedig az ő beosztottjai szó nélkül végrehajtják utasításait, mennyivel inkább hallják és engednek a betegség démonai a Jézus hatalmas szavának, amely felől a hegyen egy tömegnyi ember szerzett már bizonyosságot. A százados példás hitéről árulkodó mondat itt nem azért hangzik el, mert Jézus első szinten elutasította a százados közeledését. A rendkívüli hit itt nem meggyözni akarja Jézust, csupán ráfelelő, jóindulatú, figyelmes válasz az ő önzetlen felajánlkozására. Válasz arra a nyitottságra és készséges jóindulatra, amely minden várakozást felülmúlt. Hisz valójában őt kérni sem kellett, a szolgáló szenvedése hallatán máris készséggel indult, hogy mennyei Atyja akarata szerint cselekedjen.

Péter anyósa

Kapernaum utcáiról Jézus végre a házba érkezik. Az útnak vége, a napi munkának azonban még nincs. Jézus rögtön észreveszi, hogy kedves tanítványának, Péternek az anyósa lázasan fekszik. A házban nincs senki, csak ők ketten: Jézus és a beteg. Márk szerint a jelenetnél ott van Jézusnak mind a négy tanítványa. Azok, akiket elsőként hívott el (Mk 1,16–20), akik attól a pillanattól kezdve az ő szűkebb tanítványi köréhez tartoztak. Együtt indultak a kapernaumi zsinagógából, ahol Jézus szóban és tettben megmutatkozó hatalma lenyűgözte a jelenlévőket (Mk 1,27). „És azonnal, amint kijöttek a zsinagógából, elmentek Jakabbal és Jánossal együtt Simon és András házába.” (Mk 1,29) Íme, a későbbi tanúk, akik a saját szemükkel látták, hogy Jézus gyógyít is, úgyhogy amint beállt az este, betegek sokasága vette ostrom alá Péter anyósának a házát a hír hallatán. (Mk 1,32–34) Ők, a tanítványok voltak azok is, akik szóltak Jézusnak a beteg érdekében. „Ő pedig odalépve megfogta a kezét, és talpra állította, úgyhogy az asszonyt elhagyta a láz, és szolgált nekik.” (Mk 1,30–31)⁵⁸

⁵⁸ A márki anyag átdolgozásához ld. Gnlika, Joachim: *Das Matthäusevangelium*, 306–307.

Máté minden részletet mellőz, mely a két fél találkozásáról elvonhatná a figyelmet. A középpontban Jézus áll, illetve az a mód, ahogy ő viszonyul az adott helyzethez. A Máté szerinti elbeszélést az igék uralják,⁵⁹ s egyet, a beteg állapotát leíró igét (lázasan *fekszik*) leszámítva a fennmaradt hatból három vonatkozik a Jézus tetteire, kettő a tettének a következményére és egy, az utolsó az asszonyra: Jézus *bement, látta, megérintette*;⁶⁰ (mire az asszonyt a láz) *elhagyta és felkelt*;⁶¹ (ő pedig) *szolgált*⁶² (Jézusnak). Az Újszövetség legrövidebb csodaelbeszélése igazi mestermű, egy cselekménysorozat méltó betetőzése. Mert mi tanúsíthatná ékebben a Jézus minden emberi tettet megelőző könyörülő szeretetét, ha nem éppen ez az egyszerűségében pompás történet. Egyetlen szó sem hangzik el benne, s valóban, minden további szónál ékebben hirdeti e tett, hogy kicsoda Jézus az emberek között.

Amint már a felvezetőben is említettük, Máté evangélista három gyógyítástörténettel indítja a Jézus tetteiről szóló beszámolót az evangélium 8. fejezetében. Forrásait szabadon használja fel, szerkezeti egységeket megbontja, a szükséges anyagrészeket belőlük kiemeli és átalakítja. Az átvett történetegységek sorrendjét aztán úgy állapítja meg, és a részleteiket úgy dolgozza ki, hogy a 8,1–15 szakasz végén nyilvánvalóvá váljék a szinoptikus társaitól teljesen eltérő kompozíció mögött meghúzódó szándék. A három történetegységen végighaladva az olvasó fokozatosan ismeri fel, és látja egyre tisztábban maga előtt az isteni hatalommal és könyörületes szeretettel munkálkodó Jézust. A leprás még irgalmas akaratára apellálva könyörög gyógyulásért – „Ha akarod, megtisztíthatsz” –, a százados csupán a helyzetet ismerteti – „...a szolgám bénán fekszik otthon, és szörnyű kínjai vannak” –, s a Péter anyósának már szólnia sem kell, Jézus közbelép és készséggel orvosolja a bajt. Jóságos-készséges magatartása mindhárom történet központi mozzanata, mely kétszer is kitűnik a felek közti beszélgetésből, úgy érve el a valódi csúcspontra, hogy a szereplők már egyetlen szót sem váltanak egymással; a teljes figyelem a kezdeményezőre, a könyörületes Úr Jézusra irányul.

⁵⁹ Luz megjegyzi: itt csak a Jézus tette számít, más nem (Luz, Ulrich: *Matthäus* (Mt 8–17), 18).

⁶⁰ A rabbinikus hagyomány szerint a lázas beteget nem volt szabad megérinteni (Hagner, Donald A.: i. m. 209).

⁶¹ Ld. Hagner, Donald A.: i. m. 209.

⁶² A szolgálat itt kizárólag Jézusnak szól, ezt pedig Blomberg úgy érti, hogy e kifejezéssel Máté már a következő témát, így a követéstről szóló szakaszt készíti elő (Blomberg, Craig L.: i. m. 143).